

Köpeğiniz Evinizin Sahibidir*

— ◆ —
Anthony de Jasay**

Köpeğinizin evinizin, ya da daha doğrusu evinizin bir kısmının sahibi olduğunu biliyor muydunuz? Eğer bunu hemen anlayamıyorsanız, etüğün ve yeniden dağıtım ekonomisinin bazı özelliklerini gözden geçirmeniz faydalı olacaktır.

Köpeğiniz mülkünüzün uyanık, cesur ve korku verici bekçisidir. Hepimizin bildiği gibi, onun hizmeti olmadığı sürece evinize daima hırsız girebilir. Bu durumda sahip olduğunuz eşyalar azalabilir ve evinizden sağladığınız fayda miktarı epeyce düşebilir. Evinizin hâli hazırdaki değeri ile muhafızlık hizmeti almamış değeri arasındaki fark köpeğinizin katkısıdır; evden aldığınız her bir yarar veya tatmin duygusu arasındaki fark da köpeğinizin katkısıdır. Bu farkın rakamsal karşılığını tam olarak bilmiyoruz, ama önemli olan böyle bir farkın mevcut olmasıdır.

Evinizin sahibinin kim olduğu veya aslında herhangi bir şeyin sahibinin gerçekte kim olduğu sorununu çözmek için daha fazla kafa yormaya ihtiyacımız var. Eğer itfaiye teşkilatı olmasaydı, bir yangın esnasında bütün bir sokak yanabilir ve sizin eviniz de kül olabilirdi. İtfaiye teşkilatı evinizin değerine bir şeyler katmaktadır; dolayısıyla da bu değer hesaplanmasında onların adının karşısına da bir rakam yazılmalıdır. İskan hizmetleri de unutulmamalıdır, çünkü akar suyu, elektriği vs. olmayan bir evde nasıl yaşanır? Bunlara bazı tahmini değerler biçmek faydalı olacaktır. Bununla bir-

* "Your Dog Own Your House", The Library of Economics and Liberty, www.econlib.org.

** İktisatçı,yazar.

likte, hiç kuşkusuz evi yapan inşaat ustasını, keresteciyi, tuğla fabrikasını, çimento işini ve yokluğunda inşaat ustasının evinizi inşa edemeyeceği diğer mal ve hizmet katkısı sunanları da öyle bir kalemde gözardı edemeyiz. Yaklaşık da olsa onların katkısı da tanınmalıdır.

Ancak yapılan katkıları bu başlangıç düzeyinde durdurmak doğru mudur? Çimento işinin ötesinde ocağı yapana, ateşi besleyen gaz borularını döşeyene, bu işlemin sürekliliğini sağlayan işçilere kadar gitmemiz gerekmez mi? Katkıları seviye seviye en uzak olanına kadar izlediğimizde, katkı başına yaklaşık değerlerden oluşan bir sayılar ormanı içinde, ilgilenmek istemeyeceğimiz kadar karmaşık bir muamma görürüz. Bu katkıları zihnin varabileceği yere, yana ve geriye doğru izleyerek, köpeğinizden başlatıp (sabrınızı kaybedip durmaya karar vereceğiniz yere kadar götürüp) Amerika'nın Kurucu Babalarında veya Kristof Kolomb'da bitirebilirsiniz.

Şimdi bu noktada pes edersiniz ve evinizle birlikte size ait olduğunu düşündüğünüz tüm malların gerçekte bütün olarak topluma ait olduğunu söylersiniz. Herkesin sizin malınızda ve sizin de başlarının malında meşru bir hakkınız vardır. Toplum, yani sadece "biz", herkesin payının ne kadar olması gerektiğine karar verme hakkına sahibiz. "Biz", her şeyin meşru sahibiyiz, "kainatımızın" efendileriyiz. Dolayısıyla "biz", Peter'in ve Paul'ün üretim, ticaret ve tüketim alanında ne yapması gerektiğini belirlemeye olduğu kadar, Peter'den alıp Paul'e vermeye de yetkiliyizdir.

Bu argümanın daha az doğru dürüst bir versiyonu, değeri olan her şeyin yaratılması için doğrudan ve dolaylı katkıları olan herkese hakkını teslim etmek yerine, basitçe, tüm mülkiyetin kullanım güvencesinin, kamu düzenini idame ettiren topluma ait olduğudur. Bu olmadıkça "orman kanunları" hüküm sürecek ve hiç kimse kendi malının mülkünün zevkini tadamayacaktır. Bu fikri, mülkiyetimize sahip olmamıza müsaade edenin lütuf ve himmetiyle toplum olduğu fikri takip eder. Toplum, yani "biz", bahsettiğimiz bu lütuf ve himmeti kısmen veya tamamen geri alabiliriz. Mülkiyet, bu lütuf ve himmete sahip olanlar arasında "bizim" uygun gördüğümüz şekilde, etkinliği teşvik eden kamu yararına, eşitliğe veya bunların ikisinin sağgörülü bir karışımına göre yeniden tahsis edilebilir.

Sadece kızgın ve öfkeli protestolardan ibaret oldukları durum hariç, bu tür argümanlara yöneltilen itiraz, genellikle sıkıntılı ve sıklıkla da tamamen yetersiz olma eğilimindedir. Sebep de muhtemelen, mülkiyetin meşruiyeti hakkındaki fikirlerimizde bulunan, -köklerini mülkiyetin ilk kaynağına ilişkin Locke'çu koşullarda bulan- büyük entelektüel zayıflıktır. Bir koşul, eğer başkalarına "kafi miktarda ve iyi durum" bırakılmışsa, kimsenin sahip ol-

madığı kaynaklar üzerinde sahiplik kurabilirsiniz demektir. Bununla birlikte günümüzde, yemyeşil bir çayırın bir bölümüne veya iyi bir yerde bulunan bir petrol kuyusuna sahip olmaktan mutlu olacak, fakat artık sahiplenilmemiş çayır veya kuyu bulması artık mümkün olmayan yüz milyonlarca “başkası” vardır. Onların büyük-büyük babaları bu tür sahiplenilmemiş mülk parçaları bulabildilerse de, açıktır ki, kendi torunlarına “kafi miktarda ve iyi durum” bırakmayı başaramamışlardır. Böyle yanlış anlaşılmalı bir şart altında¹, tüm unvanlar geçersizdir ve buna bağlı olarak bu unvanlardan türeyen bugünkü tüm unvanlar da sakattır. Buradan hareketle, her şeyin sadece “hepimiz” tarafından kolektif mülkiyetinin meşru olduğu sonucuna varılabilir.

Ancak yukarıda ifade edilen mülkiyet durumu ihtilafında bile, siz şu anda ne üreteceğinize karar verme konusunda kendinizi hiç kuşkunuz olmayacak şekilde tam yetki sahibi gibi hissedebiliyor musunuz? Alın terinizle kazandığının en iyi ihtimalle ancak kısmen size ait olduğunu kabul etmek güçtür, velev ki bu fikir başkalarının kendi alın teriyle kazandığının da kısmen size ait olduğunu da ima etsin. Yeniden dağıtımçı vergilendirmenin (kesinlikle başka türlü olamaz) meşruluğu buna dayanır. Burada standart argüman şudur: Tam bir otarşi içinde ürettiğinizin size ait olduğu iddiasında bulunabilirsiniz ama işbölümü koşulları altında herkesin her şeye katkısı göz önüne alınmalıdır. Eğer sizin bizatihi çabanız tek girdiyi temsil ediyor olsaydı, çıktının (ürünün) de bütünüyle size ait olduğu iddiasında bulunabilirdiniz. Gerçekte, yeniden dağıtımçı siyasaların yükselişi ve bizim de buna gittikçe daha fazla razı oluşumuz, kimi zaman işbölümünün sürekli olarak artan yaygınlaşmasıyla açıklanmaktadır.

Modern yeniden dağıtımçı doktrin bize, oldukça makul bir biçimde, hiçbir ürünün tek bir girdi tarafından üretilemeyeceğini söyler. Bir şeyi sadece tek başınıza yapmış olsanız bile, bunu yapma kapasitenizi, size bunu öğreten öğretmene, hayatta kalmanızı sağlayan doktora, sizi kötü insanlardan koruyan polise ve sizi besleyen süper market işleticilerine borçlusunuzdur. İşte bu nokta, köpeğinizin evinizin bir kısmının mülkiyetine sahip olduğunu söylediğimiz noktadır. Mevcut üretim ve kazançlar, sahip olduğumuz şeylerle aynı çok yönlülük ve izi sürülemezlik gerekçelerine tabidir.

¹ Sınırlı olan fiziksel dünyada tüm toprak, maden kereste ve diğer kaynakların her müstakbel malik tarafından sahiplenilmesi, bir müstakbel sahibin daha yüksek bulma maliyetleri ile karşılaşmadan “yeterli ve iyi durumda” bulamaması riskini içermektedir.

Bugün sahiplenilmemiş kaynaklarının arzı elastik değildir bu yüzden yeterli ve iyi durumda şartı dün yerine getirilmemişti ve önceki gün de, ondan önceki gün de yerine getirilmemişti. Bu şart altında ilk sahiplik, ona “emeğini katması”nı öngören diğer Locke’çu şartı yerine getirmiş olsa bile, gayrimeşru olacaktır.

Konuya ilişkin çağdaş düşüncenin derinliğini görmek için şu metni ele alalım: “Bir tıp araştırmacısı, büyük bir ticari değeri haiz bir keşif yapabilir. Bu kişi, bunu yapabilmek için gerçekten çok çalışmış olabilir. Ama öyle dahi olsa, onu kim eğitmişti? Konuyu, bir keşif yapmanın mümkün olduğu noktaya kim getirmiştir? Onun çalıştığı laboratuvarı kim inşa etmişti? Onu kim işletmektedir? Bu laboratuvarın harcamalarını kim karşılar? Bu ticari fırsatları sunan sosyal kurumları idame ettirmekten sorumlu olan kimdir? Bu sosyal sistemi zekice sömürenin, hem kendi zekasına ve hem de bu sisteme teşekkür etmesi gerekir.”²

Yukarıdaki alıntıyı okurken, ondaki temel ve hayati hatayı fark ettiniz mi? Cümleler makul ve mantıksız olanın bir karışımıdır ve bu karıştıklar içinde kaybolan okuyucunun biraz şaşırıp sersemlemiş olması mazur görülebilir. Ancak, laf kalabalığını egemen kılma peşinde olan katı yaklaşımlar karşısında zor olsa da, laf kalabalığından etkilenmeyi reddetmemiz ve sağduyuya sıkı sıkıya sarılmamız şartıyla kafa karışıklıklarının giderilmesi oldukça kolaydır.

Burada teşhis etmemiz gereken bir büyük, bir de küçük mesele var. Küçük olanı şudur, “sistem” kendisine bir borcun ödenebileceği gerçek veya tüzel bir şahıs değildir; “kurumların” bir davranışta bulunması söz konusu değildir, “toplum”un aklı ve iradesi yoktur ve katkı da yapamaz. Bu şeyleri sadece şahıslar yapabilirler. Birikmiş servetin, mevcut üretim ve refahın sorumluluk ve hakkını aklı ve iradesi olmayan varlıklara vermek saçmadır. Bu husus, fahiş bir ifade hatasıdır.

Bunun anlaşılmasından sonra büyük meseleye geçebiliriz. Evinizin inşasına başkalarının yaptığı tüm katkılar için, üretim zincirinin her bir halkasında ödeme yapılmıştır. Evin idamesi ve emniyeti için yapılan tüm katkılar için de bir şekilde ödeme yapılmaktadır. Alınan her değer için bir değer verilmiştir ve verilmektedir; bu “değer” her zaman para ve mal olmayıp, kimi zaman şefkat, sadakat veya bir görevin ifası olabilir. Mübadele ilişkisi içinde, verici aynı zamanda bir alıcıdır ve tabi ki bunun tersi de doğrudur.

Eşyanın genel düzeni içinde, tüm bunlar evrensel mübadele sisteminin bir parçasıdır. Bu mübadelenin bir kısmı gönülsüz olabilir. Bu tür durumlarda yeniden dağıtım, zorlayıcı bir kural haline getirilmiş demektir. Bu noktada servet ve gelire yapılan katkıların kesin ölçüsünü, garanti edilen karşılıklı olma özelliğini ve izini kaybederiz. Fakat bu durum kendisini meydana getiren yeniden dağıtımın bizzat kendisini haklı göstermeye hizmet edemez. Bununla birlikte, mübadelenin gönüllü olduğu yerde, izlemek

² James Griffin, *Well-Being, Its Meaning, Measurement and Moral Importance*, 1986, Oxford, The Clarendon Press, s. 288.

ve ölçmek ciddi manada gereksiz ve geçersiz hale gelir. Gönüllü bir mübadelede, her iki taraf üzerinde uzlaştıkları katkıları alıp verdiklerinden dolayı, taraflar fitleşmiş durumdadırlar. Sözde iddialarla bu kişilerin haklarını teslim etmeye veya onları borçlandırmaya çalışmak çifte hesaplama demektir.

Bu noktada yeniden dağıtıcının savunacağı tek şey, alınan ve verilen değerlerin mutlaka eşit olmadığını iddia etmektir. Bazı, belki de çoğu, mübadele işlemi eşit değildir ve arkasında tam olarak çözülemeyen ahlaki iddialar bırakacaklardır. Vergi ve transfer politikaları bunları katlamak için tam yetkiye sahiptir. Bu her şeyin iki kez ödenmiş olabileceğine ilişkin iddiadan çok daha zayıf bir iddiadır; ama açık uçlu olması ve ampirik olarak çürütülememesi nedeniyle hala etkilidir. Bir mübadelede, taraflardan birini gereğinden fazla kayırdığına ve diğerinin “sömürüldüğüne” ilişkin iddiayı kim çürütebilir?

Taraflar eşit olmayan “pazarlık gücüne” sahip olduğundan, gönüllü bir mübadelenin ancak nadiren adil olabileceğini iddia etmek mümkündür. Bu kavram istismara açıktır ve sıklıkla da istismar edilmektedir. Bir pazarlığı “adaletsiz” olarak damgalamak öylesine kolaydır ve çürütülmesi öylesine zordur ki, ifadenin söyleyenin öylesine söylemesinden öte bir şey olduğu şüphelidir ve kolaylıkla bir muhalif tarafından aksi iddia edilebilir. Herhangi bir gönüllü mübadele konusunda bizim kesin olarak söyleyebileceğimiz tek şey, her iki taraf da bu mübadele içinde bulunmayı bulunmamaya tercih ettiğiidir. Pek az sosyal düzenleme açık bir mutabakatta daha sağlam bir temele sahip olabildiğinden, bu klasik “bozuk değilse tamir etme” kuralıdır.

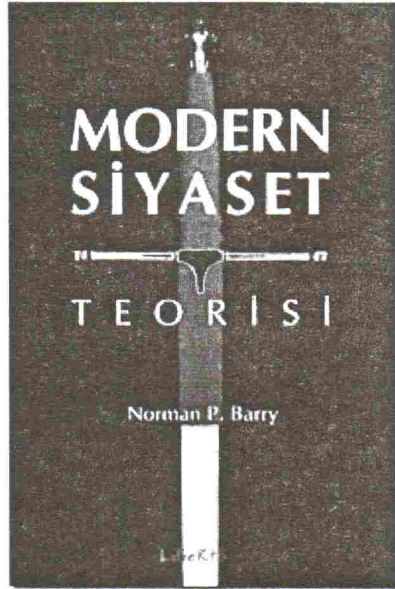
İyi niyetli toplum mühendisleri tarafından “tamir edilen” diğer düzenlemelerden yadsınamaz şekilde daha iyi “çalışsa da” “çalıştığı” için “onu tamir etmek” yanlıştır. Kronik işsizlik felaketine batmış olan bugünün Avrupa’sında sosyal demokrasi ve dünün işçi cennetindeki sosyalizm, bunun yeterince zarif örnekleridir. Ancak “tamir etme”ye ilişkin argüman bitiren argüman oldukça farklıdır ve mülkiyetle hiçbir ilgisi yoktur. Onun asıl ilgisi anlaşma ileidir.

Toplumun nasıl çalışması gerektiğine ilişkin modern teorilerin çoğu, bir çeşit anlaşma fikrine dayanır. Ancak neredeyse daima, anlaşma denilen şey kurgusal ve hipotetiktir; tüm insanların eşit “pazarlık gücü”ne sahip olduğu veya onların nesnelere aynı bilmezlik veya gelecekleri hakkındaki belirsizlik “perdesi”nden gördükleri veya bir merkezi otorite için aynı ihtiyacı hissettikleri durumda varılan bir şeydir. Sosyal sözleşme, pek çok versiyonuyla, bu sözde anlaşmaların arasında belki de en bilinenidir. Hepsisi de onu icat edenin normatif görüşlerine uygun biçimde oluşturulmuştur ve onların

uygun gördükleri sosyal düzenlemeleri meşrulaştırmayı amaçlar. Hipotetik, sözde veya uydurma olmayan tek anlaşma, gönüllü mübadele sistemidir. Bu sistemde tüm taraflar, - homurdansalar da - sahip oldukları veya istedikleri bir şeyden vazgeçmeye zorlanmaksızın, hareketleri ile, herkes tarafından kabul edilen tek ortak bir zemin bulduklarına dair, alenen ve nesnel olarak görülecek işaretler vermektedirler.

Gönüllü mübadele düzeni, tek bir cümleyle, ahlâkî bir amaç için bir ahlaksızlığı dayatmayan tek düzendir.

Çeviren: Bekir Berat Özipek

Norman Barry'nin yeniden gözden geçirip dördüncü baskısını hazırladığı bu kitap çağdaş siyaset teorisine kapsamlı bir giriş niteliğindedir. Yazar bu kitabında hukuk, devlet, iktidar, otorite, adalet, özgürlük, haklar, refah, kamu yararı ve demokrasi gibi siyaset teorisinin başlıca temalarını ve kavramlarını sistematik ve anlaşılır bir şekilde işlemektedir. Bu zengin eserde, liberallerin, muhafazakârların, toplumcuların ve diğerlerinin bu konular hakkındaki farklı yaklaşımları yanında Rawls, Hart, Dworkin, Nozick ve Hayek gibi önde gelen siyaset felsefecilerinin çalışmaları da gözden geçirilmiştir.

LiBeRtE
kitaplığınızda özgürlüğe yer açın...